

KEJLEB KAR

ALIJENISTA

Preveo
Goran Kapetanović

■ Laguna ■

Naslov originala

Caleb Carr

THE ALIENIST

Copyright © 1994 by Caleb Carr

Translation copyright © 2002, 2018 za srpsko izdanje,
LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

*Ova knjiga posvećena je
Elen Blejn, Megan Holdeman,
Itanu Rendalu, Džeku Evansu
i Judžinu Berdu*

„Oni koji bi da budu mladi u starosti,
moraju biti stari u mladosti.“

Džon Rej, 1670.

Primedba

*D*o dvadesetog stoleća se za duševno obolele osobe smatralo da su „alijenirane“, ne samo od ostatka društva nego i od svojih pravih naravi. Stručnjaci koji su izučavali duševnu patologiju stoga su nazivani *alijenisti*.

DEO I

Opažanje

Iako jedan deo onoga što opažamo dopire kroz naša čula s predmeta pred nama, drugi deo (koji je, može biti, i veći) uvek dolazi iz našeg sopstvenog uma.

*Vilijem Džejms,
Načela psihologije*

*Ove krvave misli,
Iz čega se rađaju?*

*Pjave,
iz Verdijeovog Magbeta*

Prvo poglavlje

8. januar 1919.

Teodor je pokopan.

Dok ih pišem, ove reči su besmislene podjednako kao i spuštanje njegovog kovčega u parcelu peskovitog tla blizu brda Sagamor, mesta koje je voleo više od ijednog drugog na svetu. Dok sam danas popodne tamo stajao, po hladnom januarskom vetru što je duvao s Longajlenske uvale, pomislih: Naravno da je sve ovo šala. Naravno da će širom otvoriti poklopac kovčega, sve nas zaslepiti onim bezveznim osmehom i probiti nam uši visokim smehom nalik lavežu. Onda će viknuti da imamo posla – „idemo u akciju!“ – i sve će nas pod pretnjom prekog suda sprovesti na zaštitu neke opskurne vrste daždevnjaka od štete koju bi joj naneo grabljivi industrijski gigant rešen da podigne prljavu fabriku na gnezdilištu malog vodozemca. Nisam bio usamljen u takvim fantazijama; svi prisutni su očekivali nekakav sličan obrt, to im se jasno videlo na licima. Izveštaji ukazuju da se većina zemlje i dobar deo sveta oseća isto. Pomisao da je Teodor Ruzvelt preminuo jeste upravo to – neprihvatljiva.

Istini za volju, venuo je duže nego što je iko bio spreman da prizna, zapravo još otkad je njegov sin Kventin poginuo tokom poslednjih dana Velike klanice. Sesil Spring-Rajs je jednom ravnodušno rekao, svojom vrhunskom britanskom mešavinom naklonosti i podbadanja, da je Ruzvelt celog života imao „oko šest godina“; a Herm Hagedorn je primetio da je, nakon što je Kventinov avion oboren u leto 1918, „dečak u Teodoru umro“. Večeras sam obedovao s Laslom Krajzlerom kod Delmonika i pomenuo mu Hagedornov komentar. Tokom naredna dva jela u svom obroku bio sam podvrgnut dugom, tipično strasnom objašnjenju zašto je Kventinova smrt Teodoru slomila više od srca: bio je osetio duboku krivicu, krivicu što je svojoj deci nametnuo filozofiju „napornog života“ toliko da su se često namerno izvirgavala opasnosti, znajući da će time očarati svog voljenog oca. Bol je za Teodora bio skoro nepodnošljiv, to sam oduvek znao; kad god bi se rvao sa smrću bliske osobe, činilo mi se da neće preživeti borbu. No tek sam večeras, slušajući Krajzlera, shvatio u kolikoj je meri moralna nesigurnost bila neprihvatljiva za dvadeset šestog predsednika, koji je ponekad sebe doživljavao kao otelotvorenje Pravde.

Krajzler... Nije hteo da dođe na sahranu, mada bi time obradovao Idit Ruzvelt. Uvek je bila odistinski naklonjena čoveku koga zove „enigma“, briljantnom lekaru čije su studije o ljudskom umu uzdrmale toliko mnogo ljudi u poslednjih četrdeset godina. Krajzler je Idit poslao poruku, objasnivši joj da mu se ne dopada ideja o svetu bez Teodora, te će, budući da su mu šezdeset četiri godine i da je život proveo gledajući ružne stvari pravo u oči, udovoljiti sebi i prosto zanemariti činjenicu da mu je preminuo prijatelj. Idit mi je danas rekla da ju je Krajzlerova poruka ganula do suza, jer je shvatila da je Teodorova bezgranična naklonost i polet – kojima su se rugali mnogi cinici, a ponekad su ih, obavezan sam da kažem u interesu novinarskog integriteta, teško podnosili čak i prijatelji – bili

dovoljno jaki da dopru do čoveka čija je odvojenost od ljudskog društva skoro svima izgledala nepremostiva.

Neki momci iz *Tajmsa* hteli su da večeras odem na kome-morativnu večeru, ali mi se tiho veče s Krajzlerom ipak činilo prikladnije. Razlog zbog koga smo podigli čaše nije bila nostalgija za dečaćkim danima u Njujorku, jer su se Laslo i Teodor sreli tek na Harvardu. Ne, Krajzler i ja smo srca ispunili sećanjem na proleće 1896 – pre skoro četvrt veka! – i na niz događaja koji se i danas čine suviše bizarnim da bi se uopšte i odigrali u ovom gradu. Kad smo dovršili desert i madeiru (a kako je samo upečatljivo što smo večerali kod Delmonika, kod starog dobrog Dela, koji je sad na zalasku, kao i mi ostali, ali su se u onim danima tu odigrali neki od najvažnijih sastanaka), već smo se smejali i odmahivali glavama, do dana današnjeg zapanjeni što smo se kroz celu muku provukli zdravi i čitavi; i što nas i dalje rastužuje – video sam to na Krajzlerovom licu i osetio u svojim grudima – pomisao na one koji nisu.

Ne može se to jednostavno opisati. Mogao bih, kad se osvrnem unazad, reći da su naša tri života, i životi mnogih drugih, neizbežno i sudbonosno vodili ka tom jednom iskustvu; no onda bih načio temu psihološkog determinizma i doveo u pitanje slobodnu volju čovekovu – drugim rečima, ponovo bih pokrenuo filozofsku nedoumicu koja se nezadrživo provlačila kroz košmarne događaje, kao jedna jedina pevljiva arija u teškoj operi. Ili bih mogao da kažem da smo se tih meseci Ruzvelt, Krajzler i ja, uz pomoć nekih od najboljih ljudi koje znam, zaputili tragom čudovišnog ubice i završili oči u oči s uplašenim detetom; ali to bi bilo namerno zamaglivanje, preterana „neodređenost“ koja, reklo bi se, fascinira današnje romanopisce i usled koje se u poslednje vreme držim podalje od knjižara i odlazim u galerije. Ne, postoji samo jedan način da se to uradi, a taj je da se ispriča sve od početka, počev od one prve užasne noći i onog prvog iskasapljenog tela; zapravo čak

i ranije, od naših dana s profesorom Džejsom na Harvardu. Da, sve iskopati i konačno staviti pred javnost – to je način.

Javnosti se priča možda neće dopasti; zapravo, upravo nas je briga za javnost terala da ćutimo o svojoj tajni tolike godine. Čak ni u većini nekrologa povodom Teodorove smrti događaj nije pomenut. U spisku njegovih postignuća na položaju predsednika Komesarskog odbora Policijske uprave grada Njujorka od 1895. do 1897, samo je *Herald* – koji danas skoro i da nema čitalaca – jedva pomenuo, „i, naravno, rešenje groznih ubistava iz 1896. koja su toliko zgranula ceo grad“. Ipak, Teodor nikad nije preuzeo zasluge za to rešenje. Istina, bio je dovoljno slobodouman, uprkos sopstvenim sumnjama, da istragu poveri čoveku koji je *mogao* da reši zagonetku. Ali privatno je uvek tvrdio da je taj čovek Krajzler.

To skoro nikako nije mogao da uradi javno. Teodor je znao da Amerikanci nisu spremni da mu poveruju, čak ni da čuju detalje događaja. Pitam se jesu li sada. Krajzler sumnja u to. Rekoh mu da nameravam da napišem priču, a on se sarkastično osmehnuo i rekao da će to samo da uplaši i odagna ljude, ništa drugo. Zemlja se, obznanio je večeras, zaista malo promenila od 1896, uprkos svim zaslugama ljudi poput Teodora i Džejka Risa i Linkolna Stefenza i mnogih drugih pojedinaca sličnog kova. Svi mi i dalje bežimo, po Krajzlerovim rečima – u svojim privatnim trenucima mi Amerikanci bežimo podjednako brzo i uplašeno kao i tada, bežimo od tame za koju znamo da vreba iza toliko mnogo naizgled mirnih kućnih vrata, bežimo od košmarâ koje deci u glavu ulivaju ljudi za koje ih, po Prirodi, vezuje ljubav i poverenje, bežimo još brže i još masovnije prema onim nopicima, praškovima i filozofijama koji navodno uklanjaju takve strahove i košmare, a za uzvrat traže samo ropsku odanost. Je li on zbilja u pravu...?

Međutim, neodređenost me razgnevljuje. Dakle, na početak!

Drugo poglavlje

Bezbožno udaranje po vratima kuće moje bake na Severnom Vašingtonovom skveru 19 razbudilo je najpre služavku, a onda i baku lično, i izvelo ih na vrata njihovih soba u dva sata ujutru, 3. marta 1896. Ja sam ležao u krevetu, ne više pijan ali još ne trezan, i pospan, znajući da posetilac verovatno traži mene, pre nego moju baku. Zagnjurio sam glavu u jastuke presvučene lanom, nadajući se da će čovek prosto odustati i otići.

„Gospođo Mur!“, začuh služavku. „Ovo je baš strašna buka – da otvorim ili ne?“

„Nikako“, odvrati moja baka svojim odsečnim, strogim glasom. „Probudi moga unuka, Herijet. Nesumnjivo je smetnuo s uma neki kockarski dug!“

Onda sam čuo korake kako prilaze mojoj sobi i odlučio da će biti bolje da se spremim. Od raskida veridbe s gospođicom Džulijom Prat iz Vašingtona, oko dve godine ranije, živio sam kod svoje bake, a u tom periodu je stara devojka postajala sve sumnjičavija po pitanju mojih delatnosti u slobodno vreme. Iznova sam joj objašnjavao da, kao policijski reporter *Njujork tajmsa*, moram da posećujem mnoge neugledne gradske četvrti

i kuće i da se družim s ne tako prijatnim likovima; međutim, sećala se mojih mlađih dana suviše dobro da bi prihvatila tu, priznajem, nategnutu priču. Moje uobičajeno vladanje pri povratku kući pojačalo je njenu sumnju da me je karakter, a ne profesionalna obaveza, vukao u plesne dvorane i ka kockarskim stolovima Tenderloina svake večeri, te sam, prečuvši opasku o kockanju upućenu Herijet, shvatio da je u ovom trenutku od ključne važnosti ostaviti sliku trezvenog čoveka s ozbiljnim interesovanjima. Očas sam navukao kratki kineski kimono, zalizao kosu po temenu i nadmeno otvorio vrata upravo kad je Herijet stigla do njih.

„Ah, Herijet“, rekoh mirno, držeći jednu ruku pod kimonom. „Nema razloga za uzburu. Samo sam pregledao primedbe u vezi s jednom pričom i otkrio da mi trebaju neki materijali iz kancelarije. Nesumnjivo je to momak s papirima.“

„Džone!“, zatrubila je baka baš kad je Herijet zbunjeno klimnula. „Jesi li to ti?“

„Ne, bako“, rekoh trupkajući niz debeli persijski tepih na stepeništu. „To je doktor Holms.“ Doktor H. H. Holms bio je neizrecivo sadističan ubica i prevarant, koji je u tom času čekao da bude obešen u Filadelfiji. Njegov mogući beg pre susreta s dželatom i dolazak u Njujork zarad napada na moju baku bio je, iz nekog neobjašnjivog razloga, njena najveća noćna mora. Stigoh pred vrata njene sobe i poljubih je u obraz, što je prihvatila bez osmeha, premda je bila zadovoljna.

„Ne budi drzak, Džone. To ti je najneprivlačnija osobina. I nemoj da pomišljaš da će tvoj šarm da me odobrovolji.“ Ponovo se začulo udaranje po vratima, a potom je dečak pozvao moje ime. Baka se još oštrije namrštila. „Ko je sad to, sveca mu, i šta hoće?“

„Mislim da je to dečak iz kancelarije“, rekoh držeći se laži, ali sam se ispod maske pitao ko je mladi čovek koji je tako temeljno ispitivao izdržljivost prednjih vrata.

„Iz kancelarije?“, reče baka ne verujući ni reč. „U redu, onda otvori.“

Sidoh do dna stepeništa brzo ali oprezno, i tad shvatih da zapravo znam glas koji me je zvao, ali da nisam mogao precizno da ga odredim. A nije me posebno umirila ni činjenica što je glas bio mlad – neki od najokrutnijih lopova i ubica u Njujorku 1896. bili su tek momčići.

„Gospodine Mure!“ Mladić se ponovo oglasio, dodavši i nekoliko zdravih udaraca nogom u svoje lupanje. „Moram da razgovaram s gospodinom Džonom Skajlerom Murom!“

Stajao sam na crno-belom mermernom podu predvorja. „Ko je to?“, rekoh držeći ruku na kvaki.

„Ja sam, gospodine! Stivi, gospodine!“

Odahnuo sam od olakšanja i otključao teška drvena vrata. Napolju je, pod slabim svetlom gasnog fenjera – jedine lampe u kući koju baka nije htela da zameni električnom sijalicom – stajao Stivi Tagert, „Kradljivi Stivi“, kako su ga zvali. U prvih jedanaest godina svog života Stivi je postao prokletstvo za petnaest policijskih stanica; ali onda se popravio pod uticajem eminentnog lekara i alijeniste, mog dobrog prijatelja, doktora Lasla Krajzlera, i sada je radio kao njegov vozač i kurir. Stivi se naslonio na jedan od belih stubova ispred vrata i pokušao da dođe do daha – nešto je vrlo nedvosmisleno užasnulo momka.

„Stivi!“, rekoh, opazivši da je njegova duga ravna smeđa kosa orošena znojem. „Šta se desilo?“ Gledajući mimo njega, videh Krajzlerove male kanadske karuce. Krov crnih kočija bio je spušten, a vukao ih je istobojni škopac po imenu Frederik. Životinja se, kao i Stivi, kupala u znoju, koji se pušio u rano-martovskom vazduhu. „Je li doktor Krajzler s tobom?“

„Doktor je rekao da pođete sa mnom!“, žurno je odgovorio Stivi povrativši dah. „Smesta!“

„Ali kuda? Sad je dva ujutro...“

„Smesta!“ Očigledno nije mogao da pruži nikakvo objašnjenje, te sam mu rekao da me sačeka da se obučem. Dok sam to radio, baka je kroz vrata moje sobe vikala da ono što smo „taj čudni doktor Krajzler“ i ja naumili u dva noću, ma šta to bilo, sigurno nije dostojno poštovanja. Ignorišući je što sam bolje umeo, izašao sam napolje, privio kaput od tvida čvršće oko sebe i uskočio u kola.

Nisam stigao čak ni da sednem pre nego što je Stivi ošinuo Frederika dugim zamahom. Padajući na tamnokestenjastu kožu sedišta, pozeleh da prekorim momka, ali me je strah u njegovim očima prenerazio. Čvrsto sam se uhvatio dok su karuce, pomalo nezdravom brzinom, vijugale po kaldrmi Vašingtonovog skvera. Truckanje i ljuljanje tek se nakratko ublažilo kad smo izašli na dugačke, široke ploče Rasovog kolovoza na Brodveju. Išli smo ka centru grada, ka centru i na istok, u četvrt Menhetna u kojoj je Laslo Krajzler obavljao svoju delatnost, u oblast gde je život postajao sve jeftiniji i prljaviji što je čovek dublje zalazio u nju: Donji Ist Sajd.

Načas sam pomislio da se možda nešto dogodilo Laslu. Svakako bi to objasnilo zastrašujući način na koji je Stivi šibao i terao Frederika, životinju prema kojoj je, po mom znanju, uglavnom bio sasvim nežan. Krajzler je prvo ljudsko biće koje je uspelo da iz Stivija izvuče nešto više od ujeda ili udarca, i svakako je on bio jedini razlog zašto dečak više nije u ustanovi na ostrvu Rendals, eufemistički poznatoj kao „Pribežište za dečake“. Osim što je bio, kako je to sročila Policijska uprava, „lopov, džeparoš, pijanica, ljubitelj nikotina, burgijaš“ – član šibicarske ekipe koji naivčine mami na igru – „i urođeno destruktivna pretnja“, sve to do svoje desete godine, Stivi je napao i gadno unakazio jednog čuvara na ostrvu Rendals, koji je, po Stivijevim tvrdnjama, pokušao da ga napastvuje. („Napastvovanje“, u novinskom rečniku pre četvrt veka, skoro je bez izuzetka značilo silovanje.) Budući da je čuvar bio oženjen i porodičan čovek,

dečakova iskrenost, a napokon i njegov zdrav razum dovedeni su u pitanje – i u tom trenutku je na scenu stupio Krajzler, kao jedan od tadašnjih najistaknutijih stručnjaka na polju psihijatrijskih veštačenja. Na saslušanju povodom Stivijevo zdravlja, Krajzler je naslikao majstorsku sliku o dečakovom životu na ulici od treće godine, kad ga je napustila majka, koja je, odanija opijumu nego sinu, najzad završila kao ljubavnica kineskog snabdevača drogom. Na sudiju je Krajzlerov govor ostavio dubok utisak, a čuvarevo svedočenje pobudilo je izvesnu skepsu; međutim, pristao je da oslobodi Stivija tek kad je Krajzler ponudio da ga preuzme i položi garanciju za njegovo buduće ponašanje. Tad sam pomislio da je Krajzler poprilično lud, ali se nije moglo osporiti da se za tek nešto više od godinu dana Stivi znatno promenio. A kao i skoro svi koji su radili za Lasla, bio je odan svom gazdi, uprkos Krajzlerovoj neobičnoj emotivnoj udaljenosti koja je zbunjivala većinu njegovih poznanika.

„Stivi“, viknuh nadjačavši tutnjavu točkova po izlizanim ivicama granitnih Rasovih ploča, „gde je doktor Krajzler? Je li on dobro?“

„Na Institutu!“, odgovori Stivi razrogačenih plavih očiju. Laslo je svoju delatnost vezao za Krajzlerov institut za decu, kombinaciju škole i istraživačkog centra, koji je osnovao osamdesetih godina. Taman htedoh da upitam šta tamo radi ovako kasno, ali sam se uzdržao kad smo punom brzinom projurili preko još žive raskrsnice Brodveja i Ulice Hjuston. Tu biste, jednom je mudro rečeno, mogli da opalite iz sačmare u bilo kom pravcu i da ne pogodite časnog čoveka; Stivi se zadovoljio time što je pijanice, šibicare, ovisnike o morfijumu i kokainu, prostitutke, njihove mušterije mornare i proste skitnice naterao da pobegnu u bezbednost trotoara. Iz tog utočišta mnogi su nas opsovali nakon što smo prošli.

„Onda, dakle, idemo na Institut?“, povikah. Ali Stivi je samo skrenuo konja oštro nalevo, u Ulicu Spring, gde smo omeli

aktivnosti ispred dva-tri vodvilja, okupljališta u kojima su prostitutke, izdajući se za plesačice, ugovarale kasnije sastanke u jeftinim hotelima s nesrećnim budalama, uglavnom došljacima. Iz Springa je Stivi nastavio u Ulicu Dilensi – koju su upravo proširivali kako bi prihvatila očekivani promet s novog Vili-jemzburškog mosta, čija je gradnja tek nedavno otpočela – a onda smo proleteli pored nekoliko zamračenih javnih zgrada. Iz svake poprečne ulice mogao sam da čujem očajničke, bezumne zvuke jazbina: prljavih rupa u kojima se na prljavoj dasci u ulozi šanka prodavala brlja, začinjena bilo čime od benzina do kamfora, za pet centi po čaši. Stivi nije usporio – zaputili smo se, činilo se, na samu obalu ostrva.

Pokušao sam još jednom da uspostavam komunikaciju: „Zar ne idemo na Institut?“

Stivi je u odgovor odmahnuo glavom, a onda je ponovo zamahnuo kandžijom. Slegnuh ramenima i sedoh, ne bih li se uhvatio za bokove kočija, pitajući se šta je ovog dečaka – koji je u svom kratkom životu video mnoge užase iz njujorške ponude – tako strašno uplašilo.

Ulica Dilensi provela nas je pored trošnih tezgi s voćem i odećom do jednog od najbednijih sirotinjskih geta u Donjem Ist Sajdu, u kvart blizu obale, tik iznad Korlirs Huka. Ogromno, plačno more udžerica i trošnih novih zgrada protezalo se svud oko nas. U oblasti su se stapale različite useljeničke kulture i jezici, pri čemu je južno od Ulice Dilensi dominirao irski, a Mađara je bilo više na sever, blizu Hjustona. Tu i tamo, među redovima bednih nastambi, čak i u ovo sveže jutro okićenih mokrim rubljem, videle su se crkve ove ili one veroispovesti. Neki komadi odeće i posteljine, smrznuti skoro do čvrstog stanja, klatili su se na vetru pod naizgled nemogućim uglovima; ali istini za volju, ništa na takvom mestu – na kome su tajanstvene duše, često umotane u gole krpe, hitale iz polumračnih dovratka u mrkle sokake, golih stopala izloženih

konjskoj balegi, mokraći i blatu što je oblagalo ulice – ne može da se nazove neprirodnim. Obreli smo se u kraju u kome su zakoni, ljudski ili drugi, bili slabo poznati, u naselju kome su se posetioци i žitelji radovali tek kad bi ga gledali izdaleka, nakon što bi uspeli da uteknu iz njega.

Pred kraj Ulice Dilensi su se mirisi mora i sveže vode, skupa sa smradom otpada koje je priobalno stanovništvo svaki dan prosto bacalo u vodu, mešali u onu prepoznatljivu aromu plimnog talasa koji zovemo Ist River. Uskoro se pred nama ukazala zamašna struktura: rampa ispred tek rođenog Vilijemzburškog mosta. Bez zastajanja, na moje razočaranje, Stivi je jurnuo na kolski put obložen drvetom, a konjska kopita i točkovi kočije zveketali su o drvo mnogo glasnije nego o kamen.

Razrađeni lavirint čeličnih potporanja ispod puta digao nas je desetine metara u noćni vazduh. Dok sam se pitao šta bi moglo biti naše odredište – jer tornjevi mosta ne behu ni blizu dovršeni, a puštanje mosta u promet bilo je još godinama daleko – iznenada sam ispred sebe spazio nešto što je ličilo na veliki kineski hram. Sagrađeno od ogromnih granitnih blokova i krunisano s dve osmatračke kule, okružene ukusnim čeličnim ograđenim šetalištem, ovo neobično svetište bilo je menhetn-ski temelj mosta, struktura predviđena da po dovršetku gradnje drži krajeve ogromnih sajli na koje će se oslanjati njegov središnji deo. Na neki način, međutim, moj utisak o građevini kao o hramu nije bio sasvim nepodesan: kao i za Bruklinski most, čiji su se gotski lukovi ocrtavali naspram noćnog neba dalje na jug, za ovaj novi kolski put preko Ist Rivera žrtvovani su životi mnogih radnika u slavu Graditeljstva, koje je u poslednjih petnaest godina proizvelo mnoga propeta čudesa svuda po Menhetnu. No tada nisam znao da je žrtva u krvi, prineta povrh zapadnog temelja Vilijemzburškog mosta te noći, bila sasvim drugačije prirode.

Blizu ulaza u kule nad temeljem, ispod treperavog svetla nekoliko električnih sijalica, s fenjerima u rukama, stajalo je nekoliko pozornika, čije su mesingane pločice kazivale da stižu iz Trinaeste stanice (pored nje smo prošli nekoliko trenutaka ranije, u Ulici Dilensi). S njima je bio i narednik iz Petnaeste, što me je smesta začudilo – u dve godine izveštavanja o kriminalu za *Tajms*, da ne pominjem i detinjstvo u Njujorku, naučio sam da svaka gradska policijska stanica ljubomorno čuva svoj teren. (Zbilja, sredinom veka su razne policijske frakcije otvoreno stupale u rat jedna s drugom.) To što je Trinaesta pozvala čoveka iz Petnaeste značilo je da se dešava nešto značajno.

Stivi je konačno zaustavio škopca blizu ove grupe plavih ogrtača, skočio sa sedišta, uhvatio konja za đem i odveo ga s puta, do velike gomile građevinskog materijala i alata. Dečak je posmatrao policajce s uobičajenim nepoverenjem. Narednik iz Petnaeste stanice, visok Irac čije je podbulo lice bilo prepoznatljivo samo zato što *nije* gajio brk, tako karakterističan za svoju profesiju, iskoračio je i odmerio Stivija uz preteći osmeh.

„Ti si mali Stivi Tagert, je l' tako?“ rekao je irskim naglaskom. „Nije me valjda komesar zvao čak ovamo da ti nalupam zauške, je li, Stivi, govance jedno?“

Sišao sam s kočije i prišao Stiviju, koji je narednika prostrelio mračnim pogledom. „Ne obraćaj pažnju, Stivi“, rekoh što sam saosećajnije mogao. „Glupost ide skupa s kožnim šlemom.“ Dečak se ovlaš osmehnuo. „Ali ne bih imao ništa protiv da mi kažeš šta ću ja ovde.“

Stivi je klimnuo glavom prema severnom tornju, a onda izvadio gotovo izmrvljenu cigaretu iz džepa. „Tamo gore. Doktor je rekao da se popnete.“

Zaputio sam se ka vratima u granitnom zidu, ali je Stivi ostao pored konja. „Ti ne ideš?“

Dečak se stresao i okrenuo, paleći cigaretu. „Već sam video. A ako nikad više ne vidim ništa slično, život će mi biti divan.“

Kad budete hteli da se vratite kući, gospodine Mure, biću upravo ovde. Doktorovo naređenje.“

Osetio sam da mi rastu zle slutnje dok sam se okretao i polazio ka vratima, gde me je zaustavila ruka policijskog narednika. „A ko ste mi pa vi, kad vas Kradljivi Stivi voza okolo u gluvo doba noći? Ovde je trenutno uviđaj, znate.“ Rekao sam čoveku svoje ime i zanimanje, na šta se on nasmešio i prikazao impresivan zlatan zub. „Ah, gospodin iz štampe – i to iz *Tajmsa*, ništa manje! Pa, gospodine Mure, i ja sam upravo stigao. Hitan poziv, očigledno nemaju poverenja ni u koga drugog. Zovem se Flin, F-l-i-n, gospodine, ako dopuštate, i nemojte me proglasiti običnim pozornikom. Narednik sam. Hajdete, idemo gore zajedno. A ti pazi na ponašanje, mali Stivi, ili ćeš mi odleteti na ostrvo Rendals brže od metka!“

Stivi se ponovo okrenuo konju. „More, teraj se“, promrmljao je dečak dovoljno glasno da ga narednik čuje. Flin se okrenuo s izrazom smrtonosnog besa, ali se uzdržao, prisativši se da sam i ja tu. „Nepopravljiv je taj, gospodine Mure. Ne mogu ni da zamislim šta čovek kao vi traži s njim. Treba vam kao kontakt s podzemljem, nema sumnje. Idemo gore, gospodine, i pazite, mračno je kao u rogu!“

Zbilja jeste bilo. Sapltao sam se i zapinjao penjući se uz grubo stepenište, na čijem vrhu sam razabrao još jedan kožni šlem. Policajac – pozornik iz Trinaeste stanice – okrenuo se kad nas je čuo i viknuo nečije tuđe ime.

„Ja sam Flin, gospodine. Gospodin je stigao.“

Sa stepeništa smo ušli u sobičak pretrpan kozličima za testisanje, daskama, kantama punim zakivaka i delićima metala i žica. Kroz široke prozore pucao je pogled na horizont u svim pravcima – iza nas grad, ispred nas reka i delimično dovršene kule. Vrata su vodila na ograđeno čelično šetaliste oko tornja. Blizu vrata stajao je namrgođen, bradat istražni narednik po imenu Patrik Konor, koga sam prepoznao iz svojih poseta

Policijskoj komandi u Ulici Malberi. Pored njega, zagledana u reku, ruku prekrštenih na leđima, zaljuljana na nožnim prstima, stajala je daleko poznatija prilika: Teodor.

„Naredniče Fline“, reče Ruzvelt ne okrećući se. „Vrlo je gadan razlog našeg poziva, bojim se. Vrlo gadan.“

Meni iznenada postade još neugodnije kad se Teodor namah okrenuo i pogledao nas. U njegovoj pojavi nije bilo ničeg neobičnog: skupo, pomalo kicoško karirano odelo, od onakvih kakva su mu se dopadala u to vreme; naočari koje su, kao i oči iza njih, bile premalene za njegovu grubu, četvrtastu glavu; gust brk, nakostrešen ispod širokog nosa. A ipak je, uprkos svemu, njegovo lice bilo izuzetno čudno. Tada sam shvatio: zubi. Brojni zubi, obično obuzeti škljocanjem – nisu se videli. Vilice su mu bile stegnute nekakvim strasnim besom, ili kajanjem. Ruzvelta je nešto duboko potreslo.

Nelagoda mu je, reklo bi se, narasla kad me je ugledao. „Šta – Mure! Šta, grom i pakao, ti radiš ovde?“

„I meni je drago što te vidim, Ruzvelte“, uspeo sam da izgovorim uprkos nervozi, pružajući ruku.

Prihvatio ju je, mada mi ovom prilikom nije izvalio ruku iz ramena. „Šta – oh, izvini, Mure. Ja – zaista se radujem što te vidim, naravno, radujem se. Ali ko ti je rekao...?“

„Rekao mi šta? Oteo me je i ovde doveo Krajzlerov dečkić. Po Krajzlerovom naređenju, bez ijedne reči objašnjenja.“

„Krajzler!“, promrmljao je Teodor nagoniski, pogledavši kroz prozor zgranuto, čak uplašeno, što je bilo potpuno netipično za njega. „Da, Krajzler je bio ovde.“

„Bio? Hoćeš da kažeš da je otišao?“

„Pre nego što sam stigao. Ostavio je poruku. I izveštaj.“ Teodor mi je pokazao komad papira u svojoj levoj ruci. „Preliminaran, u svakom slučaju. On je bio prvi lekar koga su uspeali da nađu. Premda je sve bilo prilično beznadežno...“

Uhvatio sam čoveka za rame. „Ruzvelte. Šta je?“

„U svakom slučaju, komesare, i ja bih voleo da saznam“, dodao je narednik Flin, s neobičnom i odbojnom poniznošću. „Slabo smo spavali u Petnaestoj, a čim sam...“

„Vrlo dobro“, rekao je Teodor pretvarajući se u stub čelika. „Kakvi su vam stomaci, gospodo?“

Ja nisam rekao ništa, a Flin se glupavo našalio na račun širokog raspona gadnih prizora koje je video u životu; ali Teodorove oči bile su čvrsto usredsređene na posao. Pokazao je rukom na vrata ka spoljnom šetalištu. Istražni narednik Konor se pomerio, a onda nas je Flin poveo napolje.

Kad smo izašli, prvo sam, uprkos strepnjama, pomislio da je sa ograde pogled još zanosniji nego kroz prozore. Tamo preko vode ležao je Vilijemzburg, nekada mirna seoska varoš koja je sada ubrzano postajala uskomešani deo metropole kojoj je sudbina namenila da nekoliko meseci kasnije izraste u Veliki Njujork. Na jug ponovo Bruklinski most; u daljinama jugoistoka nove kule Štamparskog skvera, ispod su uskovitlane, tamne vode reke...

A onda sam video.

Treće poglavlje

Čudno je koliko je vremena mom umu trebalo da uopšte opazi sliku. A možda i nije čudno; bila je toliko pogrešna, toliko nezamisliva, toliko... izvitoperena. Kako sam mogao i da očekujem da je shvatim začas?

Na šetalištu je ležalo telo mlade osobe. Kažem „osobe“ zato što su, iako su telesne karakteristike ukazivale na mladića, odeća (jedva nešto više od košulje kojoj je otkinut rukav) i šminka bile devojčačke. Ili pre ženske, i to žene sumnjive reputacije. Ručni zglobovi nesrećnog stvorenja bili su vezani iza leđa, a noge su mu bile savijene u klečeći položaj, čime se lice pritislo uz čelik šetališta. Nije bilo nikakvih pantalona ni cipela, samo jedna bedna čarapa što je visila sa stopala. Ali ono što je učinjeno telu...

Lice nije izgledalo naročito izudarano – šminka i puder još su bili netaknuti – ali tamo gde su nekada bile oči sada su ostale samo krvave, duboke duplje. Zbunjujući komad mesa izvirivao je iz usta. Široka rasekotina protezala se preko vrata, premda je oko rane bilo malo krvi. Veliki razrezi su u cikcak prekrivali stomak, otkrivajući masu unutrašnjih organa. Desna šaka bila je uredno odsečena. Među preponama je bila još jedna razjapljena

rana, koja je razjasnila usta – genitalije su bile otkinute i strpane među vilice. Zadnjica je takođe odsečena u naizgled širokim... jedini mogući izraz je mesarskim rezovima.

Tokom minut-dva koliko mi je trebalo da uočim sve te detalje, prizor oko mene pretvorio se u more neprobojnog crnila, a ono što mi je zvučalo kao tutnjanje parobroda zapravo je bila krv u mojim sopstvenim ušima. Namah sam shvatio da će mi možda pripasti muka, te se okretoh, uhvatih za ogradu šetališta i izbacih glavu nad vodu.

„Komesare!“, viknuo je Konor izašavši iz tornja. Ali Teodor je do mene stigao prvi, u jednom hitrom skoku.

„Smiri se, Džone“, čuo sam ga dok me je oslanjao na svoj vitak ali izuzetno snažan bokerski stas. „Diši duboko.“

Prihvatajući njegov savet, začuo sam dug, dug Flinov zvižduk, jer je on nastavio da zuri u telo. „Pa, dakle“, rekao je obraćajući se lešu bez neke posebne zabrinutosti. „Neko te je sradio, mladi Đorđo zvani Glorija, zar ne? Ne ličiš ni na šta.“

„Dakle, poznajete to dete, Fline?“, reče Teodor naslanjajući me na zid kule osmatračnice. U glavi mi se polako bistrilo.

„Tako je, komesare.“ Pod slabim svetlom se činilo da se Flin smeši. „Ali to nije bilo dete, ne ako detinjstvo prepoznamo po ponašanju. Prezivalo se Santoreli. Mora da je imalo, oh, jedno trinaest godina ili tu negde. Ispočetka se zvalo Đorđo, ali kad je počelo da radi ispred *Parezis Hola*, samo sebe je nazvalo Glorija.“

„To?“, rekoh otirući hladan znoj s čela manšetom kaputa. „Zašto ga zovete 'to'?“

Flinov osmeh proširio se u kez. „Naravno, a kako biste vi to zvali, gospodine Mure? Nije bilo muško, sudeći bar po ponašanju – ali ga Bog nije napravio ni ženom. Svi su oni za mene 'to', taj soj.“

Teodor se silovito podbočio, skupljajući prste u pesnice – odmerio je Flina. „Ne zanima me vaša filozofska analiza situacije, naredniče. Kako god bilo, dečak je bio dete, a dete je ubijeno.“

Flin se nasmešio i ponovo pogledao leš. „*To* ne sporim, gospodine!“

„Naredniče!“ Teodorov glas, uvek pomalo presuv i previsok za njegovu pojavu, zaškripao je više nego obično kad je lanuo na Flina, koji se smesta uspravio. „Neću da čujem više ni reč, gospodine, sem ukoliko vas nešto ne upitam! Jasno?“

Flin je klimnuo glavom; ali ciničan, posprdan prezir koji su dugogodišnji službenici policije osećali prema komesaru koji je za svega godinu dana dospeo na čelo Policijske uprave i na vrh komandnog lanca ostao je vidljiv u blagoj iskrivljenosti Flinove gornje usne. Teodoru to nije moglo promaći.

„Dakle, ovako“, reče Ruzvelt škljocnuvši zubima na onaj svoj osoben način, odsecajući reč po reč iz usta. „Rekli ste da se dečak zvao Đorđo Santoreli i da je radio u *Parezis Holu* – to je lokal Bifa Elisona na Kuperovom skveru, je li tako?“

„To je taj, komesare.“

„I šta mislite, gde se u ovom času nalazi taj gospodin Elison?“

„U ovom...? Pa, u *Holu*, gospodine.“

„Idite tamo. Recite mu da želim da dođe u Ulicu Malberi sutra ujutru.“

Tad je Flin po prvi put poprimio zabrinut izraz. „Sutra – dakle, oprostite mi, komesare, ali gospodin Elison nije od onih koji rado prihvataju takve pozive.“

„Onda ga uhapsite“, rekao je Teodor okrenuvši se i uperivši pogled ka Vilijemzburgu.

„Da ga uhapsim? Svakako, komesare, kad bismo hapsili svakog vlasnika bara ili javne kuće u kojoj rade dečaci-kurve samo zato što nekog od njih prebiju ili čak i ubiju, gospodine, pa nikad ne bismo...“

„Možda biste hteli da mi naznačite pravi razlog svog opiranja“, reče Teodor stežući pesnice iza leđa. Prišao je ravno Flinu i uneo mu se naočarima u lice. „Je li gospodin Elison jedan od vaših glavnih podmićivača?“

Flinu se oči razrogačiše, ali je uspeo da se nabusito pribere i odglumi povređeni ponos. „Gospodine Ruzvelte, u policiji sam petnaest godina, gospodine, i mislim da znam kako se stvari u ovom gradu odvijaju. Ne možete uznemiravati čoveka kao što je gospodin Elison samo zato što je neko malo useljeničko đubre konačno dobilo ono što je i tražilo!“

Bila je to kap koja je pretila čašu, i znao sam to – a sreća Ruzveltova što sam znao, jer da nisam doleteo istog časa i zgrabio ga za ruke, svakako bi Flina pretvorio u krvavu kašu. Nije mi bilo lako, međutim, da obuzdam te snažne ruke. „Ne, Ruzvelte, ne!“, šapnuh mu na uho. „Njegovi upravo to i žele, znaš to! Ako napadneš uniformisanog čoveka, odrubiće ti glavu, a gradonačelnik neće moći ništa da učini!“

Ruzvelt je teško disao, Flin se ponovo osmehivao, a istražni narednik Konor i pozornik nisu pokušavali fizički da interвениšu. Sasvim su dobro znali da se u tom času nalaze na krhkom položaju između moćnog talasa gradskih reformi koji je počeo da huji Njujorkom nakon istrage Leksouove komisije o policijskoj korumpiranosti godinu dana ranije (a Ruzvelt je bio istaknuti zagovornik te istrage) i možda još jačeg talase iste te korumpiranosti, rođene kad i policija, trenutno pritajene dok se javnost ne umori od prolazne mode reformi i ne vrati svojim uobičajenim poslovima.

„Izbor vam je prost, Fline“, uspeo je da procedi Ruzvelt, dostojanstva uočljivo nenarušenog za čoveka u toj meri obuzeitog besom. „Elison u mojoj kancelariji ili vaša značka na mom stolu. Sutra ujutru.“

Flin je zlovoljno odustao od borbe. „Svakako. *Komesare*.“ Hitro se okrenuo i pošao niz stepenište tornja, mrmljajući nešto o „kaćiperu koji se poigrava policajcem“. Potom se pojavio jedan policajac koji je stajao u podnožju tornja i rekao da je stigao mrtvozornik s kočijama i da je spreman da odnese telo. Ruzvelt mu je rekao da sačeka nekoliko minuta, a onda je

otпустиo Konora i pozornika. Tad smo na šetalištu ostali sami, isključujući unakažene ostatke samo još jedne od, po svoj prilici, očajnički nesrećnih mladih osoba kakve su svake godine isplivavale iz tamnog, jadnog okeana potleušica koji se od nas protezao na zapad. Prisiljene da se koriste kakvim god sredstvi-
ma – a Đorđo Santoreli se odlučio za najosnovnija – da prežive, takva deca su bila prepuštena sama sebi mnogo *potpunije* nego što bi pomislio iko ko nije upoznao njujorška geta 1896.

„Krajzler procenjuje da je dečak ubijen ranije večeras“, reče Teodor gledajući papir u svojoj ruci. „Nešto u vezi s temperaturom tela. Stoga bi ubica još mogao biti u okolini. Naredio sam ljudima da prečešljaju. Ima još nekih medicinskih detalja, a zatim ova poruka.“

Dodao mi je papir, iskraban Krajzlerovim uznemirenim štampanim rukopisom: „RUZVELTE: POČINJENE SU UŽASNE GREŠKE. BIĆU NA RASPOLAGANJU UJUTRU ILI ZA RUČAK. TREBA DA POČNEMO – RASPORED JE BITAN.“ Zakratko sam pokušao da dokučim smisao.

„Baš je zamorno što je tako tajanstven“, beše jedini zaključak do koga sam uspeo da dođem.

Teodor je uspeo da se nasmeši. „Da. I ja sam to pomislio. Ali mislim da sada razumem. To je zbog ispitivanja leša. Imaš li ikakvog pojma, Mure, koliko žrtava ubistva ima u Njujorku svake godine?“

„Zapravo ne.“ Ponovo sam radoznalo pogledao leš, ali sam okrenuo glavu kad sam shvatio s kakvom je okrutnošću lice pritisnuto uz čelik – tako da je donja vilica iskočila pod grotesknim uglom u odnosu na gornju – i video crno-crvene rupe u kojima su nekad bile oči. „Ako bih nagađao, rekao bih stotine. Možda hiljadu ili dve.“

„I ja bih“, odgovori Ruzvelt. „Ali bih i ja tek nagađao. Zato što na većinu njih čak i ne obraćamo pažnju. Oh, policija se lomi od napora ako je žrtva poštovana i imućna. Ali ovakav dečak,

useljenik koji se odao trgovini telom – sramota me je da kažem, Mure, ali za ovakav slučaj ne postoji presedan po kome bismo se ravnali, što si mogao da zaključiš i po Flinovom stavu.“ Ponovo se podbočio. „Ali sam već umoran od toga. U ovim opakim kvartovima muževi i žene ubijaju jedni druge, pijanice i uživaoci droga usmrćuju pristojne zaposlene ljude, prostitutkama sleduje kasapljenje, desetine njih se ubijaju, a ljudi sa strane na sve to gledaju tek kao na crnohumornu predstavu. To je već samo po sebi dovoljno loše. Ali kad na smrt ovakve dece javnost reaguje isto kao i Flin – bogami, poveo bih rat protiv sopstvenog naroda! Pa ove godine smo već imali tri slična slučaja, a ni stanice ni istražitelji nisu ništa ni zucnuli o tome.“

„Tri?“, upitah. „Čuo sam samo za devojčicu kod Drejpera.“ Šeng Drejper vodio je zloglasan bordel na uglu Šeste avenije i Dvadeset četvrte ulice, gde su mušterije mogle da plate decu (uglavnom devojčice, ali ponekad i dečake) staru između devet i četrnaest godina. U januaru je desetogodišnja devojčica nađena pretučena na smrt u jednoj sobici u bordelu.

„Da, a to znaš *samo* zato što Drejper nije revnosno plaćao mito“, rekao je Ruzvelt. Gorka borba protiv korupcije nije doticala tadašnjeg gradonačelnika, pukovnika Vilijema L. Stronga, a poručnici poput Ruzvelta bili su hrabri, ali nisu uspeli da iskorene najstariju i najisplativiju policijsku aktivnost: prikupljanje mita od vlasnikâ krčmi, vodvilja, javnih kuća, pušionica opijuma i svih ostalih poročnih ustanova. „Neko iz Šesnaeste stanice, još ne znam ko, izneo je veći deo priče pred novinare da bi pritegao mengele. Ali druge dve žrtve bili su ovakvi dečaci, nađeni na ulici i stoga neupotrebljivi kao sredstvo pritiska na svoje podvodače. Stoga su priče ostale neispričane...“

Glas mu se utopio u pljuskanje vode ispod nas i u neprestan rečni povetarac. „Jesu li obojica bili ovakvi?“, upitao sam videvši da Teodor posmatra leš.

„Praktično. Preklani vratovi. I obojice su se dočepali pacovi i ptice, kao i ovoga. Prizor uopšte nije bio prijatan.“

„Pacovi i ptice?“

„Oči“, odgovori Ruzvelt. „Istražni narednik Konor pripisuje to pacovima ili strovoždernim pticama. Ali ostalo...“

U novinama nije objavljeno ništa o ta dva ubistva, premda to nije iznenađivalo. Kao što je Ruzvelt i rekao, naizgled nerešiva ubistva među sirotinjom ili izgnanima policija je jedva i registrovala, a kamoli vodila istragu o njima; a kad bi žrtve pripadale onom sloju društva čije se postojanje uglavnom poricalo, zanimanje javnosti opadalo je od slabog do nikakvog. Tad sam se upitao šta bi moji sopstveni urednici u *Tajmsu* rekli kad bih predložio priču o mladom dečaku koji se izdržavao šminkajući se kao ženska kurva i prodajući se odraslim muškarcima (i to muškarcima od ugleda), o dečaku koji je iskasapljen u mračnom kutku grada. Imao bih sreće ako bi me samo odbili; verovatno bi mi odredili prisilan smeštaj u ludnicu Blumingdejl.

„Godinama nisam razgovarao s Krajzlerom“, zamišljeno je rekao Ruzvelt. „Iako mi je poslao veoma učtivu poruku kad je“ – načas je ostao bez reči – „to jest, u vrlo teškom trenutku.“

Shvatio sam. Teodor je mislio na smrt svoje prve žene, Alis, koja je umrla 1884. rađajući njihovu kćer, nazvanu po njoj. Tog dana je doživeo dvostruko ubitačan gubitak, jer mu je majka umrla tek nekoliko sati nakon supruge. Teodor se s tragedijom nosio na tipičan način, zapečativši tužnu, svetu uspomenu na svoju nevestu i ne pominjući je nikad više.

Pokušao je da se razmrda i okrenuo se prema meni. „Ipak, dobri doktor te je sigurno pozvao s nekim razlogom.“

„Grom me spalio ako shvatam zašto“, odgovorio sam slegnuviši ramenima.

„Da“, reče Teodor uz još jedan saosećajan smešak. „Nedokučiv je kao Kinez naš prijatelj Krajzler. A možda sam i ja, kao i on, poslednjih meseci proveo previše vremena među čudnima